

Poutní turistika v Maďarsku

Dr. Harshavardhan Reddy Kummitha
Faculty of Commerce, Hospitality and Tourism
Budapest Business school

(text automaticky přeložen)

Úvod

Maďarská kultura je nesmírně bohatá na posvátné hodnoty. Národní strategie rozvoje cestovního ruchu upozorňuje na téměř 4 000 posvátných míst, z nichž 227 je považováno za nábožensky a turisticky významné a má rozvojový potenciál. Tyto hodnoty se nacházejí v 5 hlavních turistických regionech: Budapešť a její okolí, Tokaj a Nyíregyháza, Balaton, Mátra-Bükk, Pécs-Villány. Lze je rozdělit do čtyř skupin: 1) kultovní místa, poutní místa, kostely a jiná modlitební místa, 2) kláštery, místa pro ústup, 3) poutní trasy a tematické stezky, 4) ostatní sakrální hodnoty. Je zřejmé, že toto dědictví může oslovit různé cílové skupiny: turisty se zájmem o kulturní a náboženské dědictví, turisty hledající odloučení a duchovní sebepoznání a v neposlední řadě poutníky.

Po několika staletích se pěší poutě v Maďarsku opět stávají populárními: každoročně se stovky lidí vydávají do Compostely a další putují Maďarskem po jedné ze šesti domácích poutních tras.

Historie a tradice poutních míst v Maďarsku

V období maďarského dobývání žily na západě a jihozápadě Maďarska křesťanské národy a Karpatskou kotlinu navštěvovali byzantští a římské misionáři. V té době byl v Maďarsku rozšířen pohanský šamanismus, který zbožšťoval háje, stromy a vody a přinášel jim oběti. Teprve po přijetí křesťanství král svatý Štěpán a svatý Ladislav pohanské rituály zákonem zakázali. Jako pozůstatek existoval určitý přesah mezi starověkou vírou a novou křesťanskou vírou. Například v blízkosti pramenů vzniklo mnoho posvátných míst. K jednomu z našich dnešních významných poutních míst, Máriaverebély-Szentkút, se váže legenda, podle níž kůň svatého Ladislava způsobil svým kopytem výron pramene. Malované stromy podél poutní cesty a svaté obrázky zavěšené na stromech v Andocsi nebo na dubech v Makkosmarii připomínají dávný kult.

Mnoho maďarských poutníků putovalo ve středověku na nejvýznamnější poutní místa tehdejší křesťanské civilizace (Řím, Jeruzalém, Cáchy, Compostela). Uherské království se podílelo na zajištění bezpečnosti pozemní cesty křižáků a dalších poutníků do Svaté země na svém území.

Již v době vzniku uherského státu byly zavedeny poutě. Existovaly tři hlavní univerzální cíle: Svatá země, Řím a Santiago de Compostela. Král svatý Štěpán, který přijal křesťanství, se zaměřil nejen na odstranění pohanských zvyků a vybudování církevní organizace země, ale věnoval pozornost také vytvoření podmínek pro poutnictví jako takové. Zasloužil se o zajištění průchodu zemí pro poutníky směřující do Jeruzaléma. Trasa vedla po trase Győr-Fehérvár-

Tolna-Baranyavár-Valkóvár-Nándorfehérvár a po ní putovali i maďarští poutníci. Svatý Štěpán nechal v Jeruzalémě postavit poutní dům (Pusztai, 2004).

Domácí poutě se rozvinuly v 11. století. Poutními místy se staly hrobky a relikviáře světců z dynastie Arpádovců. Významným poutním místem se stala bazilika založená svatým Štěpánem ve Fehérváru, zničené pohřebiště arpádovských králů včetně místa odpočinku svatého Štěpána a jeho syna, knížete Imreho. Relikvie svatého Štěpána byly uchovávány na mnoha poutních místech: v Zalaváru, na vrchu svatého Martina v Pannonhalmě a v Pécsi. Ve Varadu (Oradea, dnes Rumunsko) byla místní bazilika po tureckých nájezdech zničena a po vyhnání Turků již poutě nebyly obnoveny. Hrob svatého Ladislava se stal jedním z nejvýznamnějších posvátných center země a do "uherské Compostely" putovalo i několik uherských králů. Během reformace fanatičtí protestanti jeho hrobku zničili a v 17. století Turci, kteří město obsadili, zničili zbývající kostelní výzdobu a sochy. Kult svatého Ladislava přežil v legendách o "vodních pramenech": z úderů jeho meče, sekery a kopí prý vytryskly léčivé prameny, které se staly poutními místy: Mátraverebély-Szentkút, Debrőd, Csíkszépvíz (Rumunsko), Nitra (Slovensko).

Další světicí, kolem níž se významně rozvinuly poutě, byla svatá Markéta, dcera krále Bély IV. Za svého života byla uctívána jako světice. Dominikánská řeholnice žijící v klášteře na Markétině ostrově byla za svého života považována za svatou a těžce nemocní lidé nacházeli u jejího hrobu uzdravení. Poutě k jejímu hrobu povolené papežem Řehořem XII. začaly na počátku 15. století. Historie jejího hrobu a ostatků, které byly zničeny, ilustruje nepřítel dějin. Její hrob byl zničen fanatiky z dob reformace a Turky. Její kosti byly následně přeneseny do Bratislavy, kde byly uctívány až do 18. století. Její ostatky však byly zničeny za vlády císaře Josefa II.

Budaszentlőrinc byl nejdůležitějším poutním místem uherského původu paulánského řádu. Tento řád založil blahoslavený Eusebius kolem roku 1250 a do konce století měl kláštery v Sedmihradsku a Chorvatsku. V roce 1382 založil kníže László Opula v Čenstochové další klášter, Janá Gora, pro 16 mariánských mnichů. V roce 1381 získal král Ludvík Veliký z Benátek relikvii svatého Pavla Poustevníka a umístil ji v Budaszentlőrincu. Klášter, známý jako "paulánské Monte Cassino", se stal jedním z nejvýznamnějších poutních míst v zemi (Troeva & Hristov, 2017).

Velmi významný byl také hrob svatého Jana Kapistránského v Újlaku (Ilok, Chorvatsko) v klášteře menších bratří františkánů. Františkánský mnich, který sehrál rozhodující roli při vítězství nad Turky v červenci 1456 u Nándorfehérváru (dnešní Bělehrad), byl kanonizován až v roce 1690, ale jeho hrob se proslavil díky zázračným uzdravením nemocných, kteří ho navštívili. V letech 1458-1460 bylo zaznamenáno asi 400 zázraků, většinou spojených s dlouhodobými nemocemi, v několika případech se jednalo o šťastný útěk z tureckého zajetí. Podle záznamů zažili zázraky lidé až ze 179 osad v blízkém i širším okolí Újlaku (Bálint-Barna).

Poutní místa lze rozdělit do několika typů podle jejich charakteru, kultovních objektů a historického přístupu. Výše uvedená poutní místa jsou spojena s jednotlivými osobami (Barna, 2015). Od 14. století však poutníky po celé Evropě přitahují místa, kde se odehrávaly eucharistické zázraky. V Maďarsku bylo nejznámějším místem krvácející hostie benediktinský klášter Bata (okres Tolna), který byl založen v roce 1185. Krvácení svaté hostie zde začalo v roce 1380 (přesnou dobu zázraku nelze určit). Záznamy naznačují, že v tomto roce byl již kult zaveden: v roce 1395 strávil král Zikmund Lucemburský a jeho manželka Marie v Baťově městě Velikonoce, což svědčí o přítomnosti relikvie Kristovy krve v této době. Bata byla také

jedním z ústředních míst, odkud vedla poutní cesta do Santiaga de Compostela. Později však mniši kvůli tureckým nájzdám vzácnou relikvii Kristovy krve odnesli a uprchli s ní. Relikvie se však následně ztratila. Turci následně klášter zničili. Další záznamy z počátku 15. století zmiňují relikvii Krve Páně v Košicích a uvádějí, že sem putovaly zástupy poutníků, aby navštívily probíhající stavbu košického dómu a zejména aby viděly relikvii Svaté krve. Ve Vasváru (okr. Vas) byla "zázračnou krví pomazána svatá hostie", její původ však není znám (Foote et al., 2000).

Ve středověku, tj. ve 12. a 13. století, se v Uhrách rozvinul silný kult Panny Marie, na jehož šíření se významně podílely mnišské řády. Lidé vnímali Marii, Matku Boží, jako prostřednici a Ježíše. To vysvětluje rostoucí povědomí o místních poutních místech. V 11. století byl nad Arpádovým hrobem postaven kostel zasvěcený Panně Marii a ve 14. století se stal známým poutním místem. Další poutní místo, Máriagyüd, založil v roce 1148 král Geys II. Založení dodnes známého poutního místa Mátraverebély-Szentkút se datuje do roku 1210. Poutním místem je od svého založení v roce 1232 také cisterciácké opatství Belpátfalva. Paulánská svatyně v Mariance (v župě Pozson, dnešní Slovensko) byla postavena za přispění krále Ludvíka I. Mariánská socha ze 14. století byla jedním z nejnavštěvovanějších poutních míst v zemi. Toto poutní místo navštěvovalo mnoho králů: Marie, dcera krále Ludvíka Velikého, Zikmund Lucemburský, Matyáš Korvín, Leopold I. a Karel III. Z františkánských poutních míst je třeba na prvním místě zmínit kostel v Szegedu-Alsóváros. Františkáni se zde usadili v roce 1444 a jejich klášter fungoval i během osmanského období. Dochovaly se zde dva svaté obrazy: "Žena oděná sluncem" a Černá Madona z Čenstochové. Na mariánském kultu však zanechal stopy mor, který zde řádl ve 14. století. Místo rozkvetlé a usměvavé gotické Madony je zde typické zobrazení Bolestné Matky Boží truchlící nad svým synem. Františkánský kostel v Gyöngyösi je poutním místem od roku 1400 a socha Bolestné Matky pochází pravděpodobně ze 17. století. Dalším významným poutním místem je Csíksomlyó (Rumunsko), které dodnes přitahuje desetitisíce poutníků (Fekete et al., 2023).

V 16. století došlo ke dvěma rozhodujícím událostem: rostoucí hrozbě ze strany Turků a reformaci. V období bojů proti Turkům byl posílen mariánský kult. Maria byla vnímána jako nebeská podporovatelka boje proti Turkům. Ikonografickým symbolem se stala "Žena oděná sluncem" (mulier amicta sole - apokalyptická žena). Maria je obklopena mandorlou slunečních paprsků, její nohy stojí na půlměsíci, což odkazuje na islámskou symboliku, a had naznačuje Turky. Uhry byly pod tureckou nadvládou až 150 let, což způsobilo velkou zkázu církve a také zpomalilo poutě a putování. Byly povoleny výjimky - pokud bylo poutní místo Turky ušetřeno. Mezi tyto výjimky patřil Andocs v župě Somogy nebo již zmíněný Gyöngyös se sochou Bolestné Matky Boží. Ušetřen byl také řeckokatolický baziliánský klášter v Munkácsi. V důsledku reformace téměř vymizela typická středověká náboženská kultura: kostely, kláštery a posvátná místa téměř zanikly a poutě byly na ústupu. Tuto devastaci ještě umocnila vláda protestantských sedmihradských knížat v 17. století. Fanatičtí protestanti prolomili obraz Panny Marie v rusínské vesnici Kátóc, zničili zázračný obraz Panny Marie ve františkánském kostele v Nyírbátoru, podobný osud postihl i zázračný obraz Panny Marie v cisterciáckém opatském kostele v Pásztó, na poutním místě v Levoči (Slovensko), v Lučenci (Slovensko) a v Brašově (Rumunsko). Tato místa byla téměř zcela zničena reformací.

Reformace ukončila univerzalitu středověké religiozity a náboženská jednota Evropy přestala existovat. Katolická církev na tuto novou situaci reagovala Tridentským koncilem, který se konal v letech 1545-1563. Mariin kult dostal nový impuls, když Tridentský koncil postavil Marii do centra náboženské pozornosti. Na 25. zasedání koncilu se řešily odpustky, svatí a zdůrazňovalo se uctívání obrazů, přičemž tyto praktiky byly posíleny v kontrastu s

protestantským učením. Úcta se nesoustředila na obrazy samotné, ale na světce na nich zobrazené (Hajdú, & Pál,2021). V tomto období získala v Evropě a v Uhrách významný kultovní status také Loretánská madona - především zásluhou jezuitů. Antal Grassalkovich založil mariánský poutní chrám v Máriabesnyő a kníže Esterházy a založil kapli svaté Alžběty v Kismartonu. K významným symbolům tohoto období patřil mariášilf německého původu. K významným poutním místům patřily Solymár, Bodajk, Vértessomló, Tótszentkút a kaple na hradě Krásna Hôrka na Slovensku.

Na přelomu 17. a 18. století byly mariánské obrazy svědky prolévání slz. Nejznámější ikonou plačící Panny Marie, která dodnes přitahuje tisíce poutníků, je ikona v kostele v Máriapócs z roku 1696. V rumunském pravoslavném kostele Füzesmikol plakala ikona Panny Marie v roce 1699 téměř měsíc a obraz Panny Marie v Trnavě (Slovensko) přitahoval kolem roku 1730/40 dvacet tisíc poutníků ročně (Hajdú, & Pál,2021).

V 18. století došlo ke změně poutních zvyklostí. Kvůli nákladům a nebezpečí vzdálených poutí způsobených válkami se do popředí dostala místní poutní místa. Byla obnovena poutní místa Andocs, Csatka, Bodajk, Celldömölk, Bakonybél, Máriakálnok, Mártaverebély a Búcsúszentlászló. Změnil se také charakter centrálního pietního místa. Zatímco ve středověku lákaly poutníky hroby a relikvie svatých, v 17.-18. století vyhledávali poutníci také autentické kopie obrazů. Došlo také k posunu v uctívání svatých, kdy různé řeholní řády stavěly do centra kultu "své" světce. Františkáni kladli důraz na svatého Františka a svatou Alžbětu, zatímco jezuité se zaměřili na svatého Ignáce z Loyoly. Obecné uctívání svatého Josefa a Nejsvětější Trojice zůstalo nezměněno. Úcta k Panně Marii však přetrvávala. Pojem Regnum Marianum je spojován se svatým Štěpánem, který den před svou smrtí zasvětil zemi Panně Marii s tím, že od té doby jsou Uhry pod vládou Panny Marie (Misóczki, 2008).

Proti náboženským řádům a poutím se postavil osvícenský kult rozumu, osvícený absolutismus a zejména církevní politika císaře Josefa II., který vydal tzv. toleranční patent. V roce 1772, za vlády Marie Terezie, byl vydán dekret zakazující všechny poutě v zemi i mimo ni, které vyžadovaly nocleh. Jedinou výjimkou byla pouť do Vídně-Mariazell. O rok později byly zakázány i individuální poutě do zahraničí. Po vzoru své matky začal Josef II. od roku 1782 zakročovat proti řeholním řádům. Rozpustil kontemplativní řády kamaldulů, kapucínů, kartuziánů a klarisek, protože je považoval za neúčinné pro prospěch společnosti. Ušetření nebyli ani benediktini z Pannonhalmy, cisterciáci z Egeru, premonstráti z Jászó a pauláni. Františkánský klášter v Budíně dostal řád sester německého původu pojmenovaný po svaté Alžbětě. Zkonfiskovaný majetek ostatních řádů připadl nově zřízené klášterní nadaci, která podporovala vzdělávání kněží a farností. Církevní politika se nezměnila ani za vlády následujících císařů Leopolda II. a Františka I. (Kat. 529-538). Tato drastická změna vedla k prudkému poklesu návštěvnosti poutních míst. S výjimkou Mariazell poutě do zahraničních destinací trvale zanikly, čímž se zprůtrhaly staleté vazby. Důležité poutní místo pro Maďary, jako byly Cáchy, se stalo pro maďarské poutníky nedostupným. Domácí poutní místa se také vylidňovala, majetek vydržujících řádů a poutních míst byl zabavován. Mártaverebély-Szentkút přišel také o své hmotné dědictví, které se hromadilo po staletí, a tato ztráta se rozšířila na mnoho dalších cenných předmětů. Zmizely dokonce i relikvie svaté Markéty. Relikvie z ostrova Nyulak byly zabaveny a převezeny do Pozsony a později do Budína. Stříbrná soška relikviáře s kostmi světice byla roztavena a kosti spáleny. Devocionálie se objevily ve veřejných dražbách. Pro maďarské církevní a kulturní dějiny to byla nenahraditelná ztráta.

V 19. století se situace církve poněkud uvolnila, ale začala čelit rostoucí sekularizaci světa. Osvícenské myšlenky ovlivnily i některé duchovní, kteří viděli, že poutníci věří pověrám a

mylným představám spojeným s poutěmi. To vedlo k oddělení poutí od duchovenstva a k posunu směrem k lidové zbožnosti. Vedoucí poutí již nebyli licenciáti (v 16.-17. století vedli katolické farnosti s biskupským povolením a vykonávali funkce, které nevyžadovaly kněžství, včetně vedení poutních skupin), ale poutníci a sbory. Změnilo se také sociální složení poutníků. Zatímco v baroku se poutí účastnily všechny vrstvy společnosti, v 19. století se posílil populistický charakter poutí. Současně se sekularizací se objevily příležitosti, které poutě posílily. Od poloviny 19. století se na odpustových slavnostech a poutních místech prodávaly letáky se svatými obrázky a poutními písněmi. Ty posilovaly dynamiku poutních míst, rozšiřovaly a posilovaly území kolem nich (Barna, 2001).

Náboženské oživení v 19. století přinesly Lurdy. V poslední třetině století a na počátku 20. století se objevily četné zprávy o mariánských zjeveních. Některé z nich se staly známými a vyvolaly poutě na místa, jako je hřbitovní kaple v Tomášikově nebo pramen v Krásné Hôrce - v Krásnohorském Podhradí na Slovensku.

V 18. a 19. století byla obnovena sakrálně-kulturně-duchovní jednota Uher, která vycházela z kořenů sahajících do středověku a baroka a byla podpořena konceptem Regnum Marianum. Duchovní jednota maďarského katolicismu zahrnovala celou zemi. Všude převládal kult Panny Marie jako patronky Hungariae spolu s uctíváním arpádovských světců. Tuto jednotu narušila Trianonská smlouva. Církevní život a poutě byly přizpůsobeny hranicím nových států. V mnoha případech nové státy marginalizovaly kult arpádovských světců nebo dokonce zakázaly poutě na některá poutní místa. To se stalo v Mariaradne (dnešní Rumunsko), které v důsledku toho ztratilo značnou část svých oblastí (Barna, 2001).

Poutní turistika v období komunismu v Maďarsku

Po skončení druhé světové války prošlo Maďarsko obdobím "osvobození" sovětskými vojsky, které v roce 1947 vedlo k zavedení komunistického politického a společenského systému. Církev se stala hlavním odpůrcem komunistického režimu a čelila různým represivním opatřením, jako byla konfiskace majetku, převzetí škol a institucí a pronásledování politicky aktivních duchovních, včetně maďarského kardinála (Romsics, I. 2005). Komunistická diktatura zakázala náboženství, čímž potlačila vliv církve až do politické změny v roce 1989 po pádu Berlínské zdi, která umožnila církvi získat zpět svou autoritu.

Maďarská poutní místa čelila v průběhu dějin různým výzvám a svatyně beze stopy zmizely v důsledku událostí, jako byla osmanská nadvláda, reformace, osvícenský absolutismus a následky první světové války. Po druhé světové válce mělo nové uspořádání světa ve střední Evropě devastující vliv nejen na poutní místa, ale také na náboženské praktiky. Návštěva svatyně v Gyúde získala také světský charakter. Takové cesty poskytovaly příležitost k náboženským zážitkům, rodinným setkáním a dokonce i k návštěvě termálních lázní Harkány. Tento fenomén slouží jako dobrý příklad prolínání poutnictví a cestovního ruchu.

Výklad poutní cesty Via Maria

Oživení katolické církve a oživení víry, zejména v souvislosti s maďarskou patronkou Marií, podtrhuje význam poutní turistiky v Maďarsku. Poutní cesta Via Maria se táhne v délce 1 400 km a spojuje posvátná místa a místa kulturního dědictví spojená s Pannou Marií v Karpatské kotlině. Maďarské regiony vykazují socioekonomické a regionální rozdíly (Kovács, Z. 2004),

keré potenciálně ovlivňují poutní zážitky na této trase. Cílem zakladatelů bylo přilákat nejen zbožné poutníky, ale také turisty, což představuje příležitost pro rozvoj udržitelného cestovního ruchu. Trasa, která se nachází převážně v lesích a chráněných oblastech mimo městská centra, představuje implikace pro rozvoj udržitelného cestovního ruchu. Poutnictví, které je neodmyslitelně spjato s udržitelností, slibuje jak fyzickou, tak duchovní pohodu. Například posvátné místo Mátraverebély-Szentkút spoléhá na hmotné oběti ze svaté studánky, které mají podle pověsti díky své posvátnosti léčivou moc.

Mariánský kult, který vznikl ve 12. století, se v Uhrách rychle prosadil a hluboce ovlivnil společnost. Zpočátku se v mariánských svatyních nacházely relikvie, jako jsou vlasy, kousky oděvu a mléko. Postupem času tyto relikvie nahradily sochy Panny Marie jako předměty uctívání. Malá soška Panny Marie v Szentkútu má zvláštní význam; ctitelé pečují o její šaty a vlasy a věří, že dokáže vyléčit neplodnost u žen. Uctívání Panny Marie bylo lokalizováno na konkrétní místa, přičemž se uznává rozmanitost zobrazení Panny Marie. Mariány ženské atributy, včetně mateřství, víry, něhy, odpuštění a naděje, přispívají k její široké přitažlivosti. Vznik poutní cesty Via Maria se inspiroval poutní cestou Camino do Santiaga de Compostela, ale její správci zdůrazňují její jedinečnost jako ženské poutní cesty v kontrastu s mužským charakterem Camina.

Současná éra poutních míst v Maďarsku a jejich význam pro současnost

Poutní místa v Maďarsku si zachovávají svůj význam i v současnosti. Slouží různým účelům pro jednotlivce i komunity. Přestože se charakter poutních míst v průběhu času změnil, zůstávají tato místa významná z kulturních a historických důvodů. Zde jsou uvedeny některé klíčové aspekty současných poutních míst v Maďarsku a důvody jejich významu:

1. Náboženský význam

Poutní místa jsou i nadále místy, kde lidé mohou najít útěchu, přemýšlet o své víře a prohlubovat svůj duchovní život. Mnoho lidí tato místa navštěvuje v touze po uzdravení a prohloubení víry. Na těchto místech se často dodržují tradiční náboženské praktiky, jako jsou modlitby, náboženské rituály a účast na bohoslužbách.

2. Kulturní a historické dědictví

Poutní místa mají často historickou hodnotu a jsou součástí náboženské a kulturní identity regionu. Tato místa mohou obsahovat relikvie, artefakty a architektonické skvosty, které se váží k historii a zároveň zachovávají tradice.

3. Dopad cestovního ruchu na místní ekonomiku

Poutní místa hrají důležitou roli při podpoře hospodářství: přitahují turisty a poutníky, kteří přispívají ke zvýšení hospodářské aktivity v okolních oblastech. Provozovny, jako jsou hotely, restaurace a obchody se suvenýry, mohou mít z přítomnosti turistů velký prospěch, což vede k jejich růstu.

4. Komunitní a sociální vazby

Poutě mohou mezi účastníky posilovat smysl pro komunitu a vytvářet sociální vazby založené na sdílené víře a zkušenostech. Akce a festivaly pořádané kolem poutních míst mohou lidi sblížovat a posilovat pocit jednoty a solidarity.

5. Vzdělávání a inspirace

Poutní místa často slouží jako vzdělávací centra, která návštěvníkům poskytují historické a náboženské znalosti. Mohou inspirovat jednotlivce, aby se dozvěděli více o své víře, historii a kulturním dědictví.

6. Osobní transformace

Poutní místa jsou mnohými vnímána jako cesty osobní transformace a sebepoznání. Výzvy a rituály spojené s poutěmi mohou vést k vnitřnímu růstu, uvědomění a obnovení cíle, což je často cílem účastníků.

7. Mezináboženský dialog

Některá poutní místa mohou přilákat návštěvníky z různých náboženských prostředí, což podporuje mezináboženský dialog a vzájemné porozumění. Společné zážitky na těchto místech mohou přispět k vzájemnému respektu a toleranci mezi různými komunitami.

8. Péče o životní prostředí

Poutní cesty často procházejí přírodní krajinou a podporují spojení s přírodou a povědomí o životním prostředí. Některá poutní místa kladou důraz na udržitelné postupy a nabádají poutníky, aby respektovali a chránili životní prostředí.

9. Technologický pokrok

V moderní době hrají při usnadňování poutí důležitou roli technologie, které využívají navigační aplikace, online zdroje a virtuální prohlídky, jež umocňují celkový zážitek.

10. Přizpůsobení se měnícím se trendům

Poutní místa se mohou přizpůsobovat měnícím se společenským trendům, začleňovat moderní prvky, aby přilákala širší publikum, a zároveň si zachovat svou duchovní podstatu. Digitální platformy lze využít k zapojení širší komunity a sdílení poutních zážitků i mimo fyzický prostor.

Závěrem lze říci, že poutní místa v Maďarsku dnes slouží jako duchovní, kulturní, ekonomická a komunitní centra a přizpůsobují se měnícím se potřebám jednotlivců i společnosti.

Zdroje

Barna, G. (2001). Búcsújáró körzetek- kulturális övezetek In: Búcsújárók, Kölcsonhatások a magyar és más európai vallási kultúrákban Lucidus Könyvkiadó, Kisebbségkutató Könyvek Budapest, pp. 35-54.

Barna, G. (2015). Národní poutě, poutní vlaky a budování identity. Náboženství, kultura, společnost: Ročenka výzkumné skupiny MTA-SZTE pro studium náboženské kultury, 2, 191-212.

Fekete, D., Barkó, G. Á., Dömötör, M., & Czakó, K. (2023). Changing Tourism Trends of the Benedictine Abbey in Tihany: Best Practices of a Hungarian Monastic Community (Měnící se trendy cestovního ruchu benediktinského opatství v Tihany: osvědčené postupy maďarské klášterní komunity). Náboženství, 14(4), 435.

Foote, K. E., Tóth, A., & Árvay, A. (2000). Maďarsko po roce 1989: Vepisování nové minulosti do místa. *Geographical Review*, 90(3), 301-334.

Hajdú, E., & Pál, M. (2021, prosinec). Digitální kartografická rekonstrukce "Průvodce Mátra"(Maďarsko) z roku 1897. In *Sborník ICA (svazek 4, s. 1-7)*. Copernicus GmbH.

Pusztai, B. (2004). Náboženští turisté: konstruování autentických zážitků v pozdně moderním maďarském katolicismu (č. 27). *Univerzita v Jyväskylä*.

Kovács, Z. (2004). Sociálně-ekonomická transformace a regionální diferenciacie v Maďarsku. *Földrajzi Értesítő / Hungarian Geographical Bulletin* 53. (1-2): 33-49.

Misóczki, Lajos (2008). Zarándoklat és búcsújárás Magyarországon mint a vallási turizmus előzménye a 18. századig *Az Eszterházy Károly Főiskola tudományos közleményei (Új sorozat 35. köt.)*. *Tanulmányok a történelemtudomány köréből = Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historiae*. s. 53-67.

Troeva, E., & Hristov, P. (2017). Sakrální geografie postsocialistického Balkánu: proměny náboženské krajiny a poutnictví: úvod. *Southeastern Europe (Jihovýchodní Evropa)*, 41(1), 1-18.